

Innspill til porteføljeplan for Velferd, kultur og samfunn

Uttalelse - NIBIO - Norsk institutt for bioøkonomi

Status	Innsendt til Norges forskningsråd Innsendt og bekreftet av instansen via: elin.lid@nibio.no
Innsendt av	Elin Thingnæs Lid
Innsenders e-post:	elin.lid@nibio.no
Innsendt dato	18.02.2022
Navn på forskningsinstitutt:	NIBIO - Norsk institutt for bioøkonomi Forskningsinstitutt (Offentlig)
Stilling	Seniorrådgiver, Forskningsstab

✓ Jeg bekrefter at uttalelsen er på vegne av hele forskningsinstituttet

Prioriteringer

Avsender: Norges forskningsråd

1. PRIORITERINGER

1.1. FAGLIGE PRIORITERINGER

Fler- og tverrfaglighet

De store samfunnsutfordringene har til felles at de består av sammensatte problemer uten åpenbare løsninger som de enkelte fagområdene og sektorene kan finne ut av på egenhånd. Samfunnsvitenskap, inkl. rettsvitenskap, humaniora, helsefag og teknologiske fag må derfor *alle* bidra på porteføljens områder, både alene og i samarbeid på tvers av fag og fagområder. Tverrfaglig samarbeid er ikke et mål i seg selv eller et generelt krav til all forskning, det er et middel og må sees i lys av hvilke forskningsspørsmål som ønskes belyst og besvart.

Særskilte fagområder

Det er fortsatt behov for mer kunnskap om rettslige dimensjoner på porteføljens områder, både når det gjelder på et praksisnivå, i politikktvikling og kunnskapsgrunnlaget generelt. Det samme gjelder for humaniora. Porteføljen har i tråd med Forskningsrådets opptrappingsplan for humaniora ansvar for å styrke humanistisk forskning på sine områder. En begrunnelse er at humanistiske perspektiver er underutnyttet i det å få fram et nødvendig bredt kunnskapsgrunnlag for politiske veivalg i møtet med store samfunnsutfordringer. Særlig på arbeids- og velferdsområdet er det behov for et økt innslag av humaniora.

Høy kvalitet og teoretisk og metodisk mangfold

Porteføljestyret ønsker å legge til rette for, og prioritere, forskning av *høy kvalitet, teoretisk og metodisk mangfold* og *fornyelse* i porteføljen. Dette kan øke sjansene for å få gode og relevante svar på de utfordringene vi som samfunn og individer står ovenfor. Det innebærer blant annet å åpne opp, etterspørre og legge til rette for ulike, nye forskningsperspektiver og -metoder. Det er slik sett underordnet om de enkelte prosjektene er én-faglige og én-metodiske, eller flerfaglige og flermetodiske. Porteføljestyret vil også framover etterspørre bruk av registerdata, effektstudier og andre kvantitative metoder, men vil også sørge for at ulike kvalitative metoder etterspørres og anvendes.

Effekt- og metodestudier

Sentrale brukere etterspør kunnskap om virkninger og effekter av ordninger, tiltak og politikk på så vel arbeidsmarkedet som velferds-, medie- og kultursektorene. Dette er utfordrende og krevende – hva er det som faktisk virker og hva slags effekter lar seg måle? Porteføljen vil prioritere måling av effekter på to måter:

- Støtte studier som tar sikte på å måle og vurdere effekter og virkninger av ulike tiltak og ordninger. Dette kan være både studier som bruker RCT eller kvasiekperimentelle metoder, ulike implementeringsstudier og andre egnede kvantitative og kvalitative studier – og kombinasjoner av disse. Porteføljestyret vil vurdere behovet for større satsinger og samarbeid om metodeutvikling og infrastrukturelt tiltak når det gjelder ulike studier som måler effekt.

- Støtte studier som øker kunnskapen om å måle virkninger og effekter og metodeutvikling i seg selv: Hva fanger slike målinger faktisk opp, hvordan isolere årsaker, hvilke metodiske grep fungerer hvor?

? Har vi foretatt de rette faglige og teknologiske prioriteringene for Velferd, kultur og samfunn-porteføljen? Begrunn gjerne svaret.

Ikke angitt enig/uenig-holdning

Ingen kommentar fra instansen

? Er det faglige eller teknologiske prioriteringer som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til? Fyll ut:

Ingen kommentar fra instansen

1.2. TEMATISKE PRIORITERINGER

Det er klare forskningsbehov som må møtes, dersom porteføljen skal kunne nå samfunns- og brukermålene. Porteføljestyret har fire overordnede temaområder for investeringer i forskning, som til sammen vil gi viktig kunnskap om de samfunnsutfordringene som ble beskrevet i forrige kapittel.

1. Velferdsstatens sosiale og økonomiske bærekraft
2. Et omstillingsdyktig og inkluderende arbeidsliv
3. Ulikhet, utenforskap og inkludering
4. Medier, kultur og mangfold

I tillegg vil porteføljen trekke inn to gjennomgående temaområder:

- Digitalisering og teknologi
- Klima og miljø

Teknologiutvikling og klima- og miljøutfordringer vil med økende tyngde være viktige rammebetingelser for samfunnsutviklingen framover. Porteføljen skal ikke investere i teknologisk forskning eller klima- og miljøforskning som sådan, men klima-, miljø- og teknologidimensjoner er viktige forutsetninger og kontekster for deler av forskningen i porteføljen.

1.2.1. PRIORITERINGER FOR FORSKNING

De overordnede tematiske prioriteringene og gjennomgående dimensjonene rammer inn de mer konkrete prioriteringene for forskningen. De tematiske prioriteringene griper på ulike vis inn i hverandre og i samfunnsutfordringene, og forskning på konkrete tematikker kan gi kunnskap om flere hovedtemaer og utfordringer.

Hovedtema 1: Velferdssamfunnets sosiale og økonomiske bærekraft. Porteføljestyret vil prioritere forskning om:

- Velferdsordningenes finansiering, herunder inkludering i arbeidsliv- og marked for ulike grupper, skatt og fordeling.
- Legitimitet for, tillit til, og oppslutning om velferdssamfunnets systemer, samt mediernes og offentlighetens rolle i dette.
- Endret befolknings sammensetning og nye familiemønstre. Befolkningen blir mer kulturelt og etnisk heterogen, antall eldre øker, det blir flere aleneboende og fødselstallene synker. Aktuelle temaer inkluderer konsekvenser for arbeidsliv, pensjon, velferdsytelser og samfunnsøkonomi – og for velstand, livskvalitet, kultur og sosiale relasjoner.
- Velferdstjenestenes profesjoner, effektivitet, organisering og førstelinjepraksis, og behov for arbeidskraft. Temaer omfatter samhandling mellom helse- og velferdstjenestene på tvers av sektorer, samt konsekvenser av innføring og bruk av velferdsteknologi og annen innovasjon i offentlig sektor.
- Forholdet mellom (lov)rettigheter og det politiske handlingsrommet i velferdssektoren, den enkeltes rettigheter, rettighetsreguleringer o.l.

Hovedtema 2: Et omstillingsdyktig og inkluderende arbeidsliv. Porteføljestyret vil prioritere forskning om:

- Barrierer og muligheter for inkludering av personer med innvandrerbakgrunn, funksjonsnedsettelse og helseutfordringer og andre særlig utsatte grupper i arbeidsliv og -marked.
- Lagdelte arbeidsmarkeder og nye tilknytningsformer til arbeidsliv og konsekvensene for lønnsdannelse, trepartssamarbeid og kollektiv organisering, sosial og økonomisk likhet/ulikhet og norsk arbeidslivsmodell. Muligheter og utfordringer i sirkulasjons- og plattformøkonomien.
- Arbeidsliv og arbeidsmarkedets virkemåte generelt, herunder arbeidsmiljø og hva som fremmer arbeidshelse og som får folk til å stå lenger i arbeid før pensjonering, jf. demografiske endringer, inkluderings-, ekskluderings- og utstøtningsprosesser i arbeidsliv og -marked.
- Teknologisk og miljømessig omstilling av bedrifter, tjenester og ansattes kompetanse. Virkninger av digitalisering, automatisering og robotisering. Nye former for tilknytning til arbeidsliv og -marked og konsekvenser for arbeidsmiljø, kompetansekrav og levekår. Endrede økonomiske og teknologiske rammebetingelser for medie- og kulturproduksjon og for konsum.
- Grønt skifte i arbeids- og næringsliv: Konsekvenser for arbeidsliv og -marked og velferdsstatens økonomiske bærekraft.

Hovedtema 3: Ulikhet, utenforskap og inkludering. Porteføljestyret vil prioritere forskning om:

- Ulike former for sosial og økonomisk ulikhet, lagdeling og utenforskap, omfang, årsaker og konsekvenser. Aktuelle temaer inkluderer metoder for måling av ulikhet og fattigdom og av tiltak som virker – og ikke virker.
- Barn og unges oppvekstvilkår, herunder fattigdom, sosial ekskludering og annet utenforskap og en tilsynelatende økende etnifisering av dette. Barns deltakelse i sivilsamfunn og kultur- og mediebruk.
- Forebygging og bekjempelse av vold, overgrep og kriminalitet.
- Ulike befolkningsgruppers (som urfolk, nasjonale-, etniske- og andre minoriteter, personer med funksjonsnedsettelse o.a.) deltakelse i arbeidsliv, kultur, sivilsamfunn, frivillighet og mediebruk.

- Forutsetninger og tiltak for en vellykket integrering i samfunnet – for ulike grupper med ulike forutsetninger og ulike interesser på ulike samfunnsarenaer.
- Koblinger mellom innvandringsregulering og nasjonal integreringspolitikk og konsekvenser av dette, samt forholdet mellom jus og politikk på migrasjons- og integreringsfeltet.
- Økonomiske, sosiale og kulturelle dimensjoner ved samfunnsmessig inkludering og ekskludering og generell deltakelse.
- Nye sosiale og kulturelle skiller grunnet digitalisering og teknologi og medie- og kulturbruk – alder, kompetanse, språk og økonomi.

Hovedtema 4: Medier, kultur og mangfold. Porteføljestyret vil prioritere forskning om:

- Individ-, gruppe- og fellesverdier: Det kulturelt og religiøst mangfoldige samfunnet, polarisering, segregering og utenforskap. Temaet omfatter også kulturlivets og mediernes rolle i dette og andre tematikker knyttet til samfunnets sammenhengskraft (*social cohesion*).
- Likestilling og ikke-diskriminering på ulike samfunnsområder.
- Betydningen av mangfold i kulturliv og mediesektoren, både på produsent- og konsumentensiden.
- Konsekvenser av økonomiske rammer, digitalisering og ny medieteknologi for utviklingen av en bredt informert og kritisk offentlighet og en bærekraftig mediebransje og kultursektor, samt hverdagsliv, samhandling og sosiale relasjoner. Aktuelle temaer inkluderer betydningen av reguleringer av mediemarked og -offentlighet i en mer globalisert medievirkelighet.
- Mediers rolle i politikk og offentlighet: Dette handler om sosiale og kulturelle skiller, polarisering, tillit og legitimitet. Videre temaer inkluderer framveksten av nye, digitale skiller og inkludering og deltakelse i offentlig debatt og kultur, i tillegg til utfordringer knyttet til medier og demokratiets forutsetninger, makt og kontroll.
- Endringer i individers og samfunns kultur og verdsett, holdninger og atferd knyttet til klimaendringer og -tilpasning og andre miljøutfordringer, sosiale og andre skiller i dette. Forholdet mellom kultur og natur.

De tematiske prioriteringene er beskrevet på et visst overordnet nivå. Ytterligere tematiske prioriteringer vil kunne spesifiseres i porteføljestyrets treårige investeringsplaner og i utlysningene av forskningsmidler.

Relevans for norske samfunnsforhold

Forskningen omhandler primært forhold i eller med relevans for Norge, eller der norske forhold er en del av internasjonalt komparative studier. Samtidig spiller internasjonale forhold sterkt inn på norsk samfunn og kultur, politikk og økonomi – eksempelvis oljepris, migrasjon, globale medier og epidemier. Forskning som finansieres internasjonalt vil kunne bidra til å se norske forhold opp mot internasjonale forhold.

? Har vi foretatt de rette tematiske prioriteringene for Velferd, kultur og samfunn-porteføljen? Begrunn gjerne svaret.

Ikke angitt enig/uenig-holdning

Ingen kommentar fra instansen

? Er det tematiske prioriteringer som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til? Fyll ut:

Porteføljeplanen berører i liten grad de store endringene samfunnet har vært igjennom i samband med den omfattende ABE-reformen.

NIBIO mener det er et særlig behov for å vite mer om konsekvensene ABE-reformen har hatt særlig for lokalsamfunn som ligger i de mest rurale områdene. En enkel hypotese er at tap av skoler og sørvisfunksjoner har utarmet lokalsamfunn og ført til tap av kollektiv kapasitet.

1.3. PRIORITERTE ANVENDELSESOMRÅDER

Forskningen om arbeid, velferd, medier og kultur er tematisk bred, og kunnskapen vil kunne ha mange interessenter og anvendelsesområder. Porteføljestyret vil også framover understreke nødvendigheten av forskningens relevans, anvendbarhet, og verdi i bred forstand. Det er videre et prioritert mål at forskningen samtidig skal få betydning for utvikling av fag, teorier og metoder, nasjonalt og internasjonalt, og i tillegg levere kunnskap til allmennhet og offentlig debatt på porteføljens områder. Denne porteføljen bidrar hovedsakelig med bred, sektorovergripende kunnskapsutvikling, med anvendelser på mange nivåer og på tvers av sektorer. Ikke minst viktig er kunnskapsutviklingen som er rettet mot prioriterte politikkområder og sektorer, hvor porteføljen skal bygge kunnskap med relevans for politikktutforming, forvaltning og praksisfeltene.

En oppmerksomhet mot forskningens relevans og samfunnsnytte innebærer at det er viktig å stimulere og legge til rette for ulike former for formidling og kommunikasjon av forskningen til brukere og offentligheten, og at kunnskapen tas i bruk og anvendes.

? Har vi prioritert de rette anvendelsesområdene for resultatene fra prosjektene i Velferd, kultur og samfunn-porteføljen? Begrunn gjerne svaret.

Ikke angitt enig/uenig-holdning

Ingen kommentar fra instansen

? Er det prioriterte anvendelsesområder som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til? Fyll ut:

Ingen kommentar fra instansen

1.4. STRUKTURELLE PRIORITERINGER

1.4.1. VARIERT VIRKEMIDDELBRUK

Porteføljen prioriterer ulike typer kunnskapsproduksjon, fra grunnleggende forskning via handlingsrettet og anvendt forskning, til forskning med brukerinvolvering og tett kobling til

praksisfeltet, innovasjon og implementeringsforskning. Det er også behov for å sikre relevant infrastruktur og større tverrfaglige satsinger innenfor porteføljens områder. På velferds-, arbeids-, medie- og kultursektorområdene er mye av forskningen handlingsrettet og anvendt, mens den allmenne kulturforskningen har karakter av strategisk grunnforskning. Disse prioriteringene vil i hovedsak bli videreført. Høy kvalitet på forskningen er uansett et krav for å få støtte.

Porteføljestyret vil også prioritere finansiering av forskermobilitet og samarbeid, nasjonalt og internasjonalt. Eksponering mot utenlandske fagmiljøer og internasjonale strømninger, internasjonal kunnskapsdeling og publisering kan øke den vitenskapelige kvaliteten og gi nye impulser.

Porteføljen vil også være åpen for å støtte kunnskapsoppsummeringer og andre tiltak som vil styrke kommunikasjonen av forskningen til brukere og allmennheten. Det er viktig å øke kunnskapen om hva som skal til for at forskningen tas i bruk – og sjansene for det.

Porteføljestyret er seg bevisst at tildelinger av forskningsmidler påvirker forskningsmiljøenes bærekraft og utvikling, og at noen sterke miljøer blir ytterligere styrket gjennom porteføljens investeringer. I de enkelte utlysninger er det søknadenes kvalitet og relevans som bestemmer tildelingene av forskningsmidler. Styret vil også strategisk investere i forskning på viktige samfunnsområder som har liten FoU-virksomhet, for å styrke kvalitet og kapasitet på slike områder. Porteføljen vil vurdere hvordan forskningsfelt med liten FoU-virksomhet kan styrkes med ulike tiltak.

Konkrete prioriteringer mellom virkemidler og andre krav og føringer vil komme i investeringsplaner og utlysninger.

1.4.2. KJØNNS- OG MANGFOLDSDIMENSJONER I FORSKNINGEN

Ulike mangfoldsdimensjoner er sentrale forskningstematikker for porteføljen, også som analytiske perspektiver. Der det er relevant, må forskningen i porteføljen integrere kjønns- og mangfoldsperspektiver i analysene.

Forskningsmiljøer som søker støtte bør tilstrebe en best mulig kjønnsbalanse i forskergruppene, og se på muligheter for økt mangfold generelt. Porteføljestyret vil så langt mulig følge utviklingen i porteføljen med hensyn til kjønnsbalanse og mangfold, og innrette virkemidlene etter dette.

1.4.3. ÅPEN FORSKNING

Med åpen forskning endres måten forskningen utføres, deles og vurderes på. Åpen forskning kommer stadig høyere på den nasjonale og internasjonale forskningspolitiske dagsordenen, og porteføljestyret vil følge Forskningsrådets anbefalinger og praksis på alle relevante områder for porteføljen. Indikatorer for hvordan porteføljen bidrar til åpen forskning kan være i hvilken grad forskning i porteføljen resulterer i åpne publikasjoner og åpne datasett, populærvitenskapelige framstillinger og kunnskapsoppsummeringer, og i hvilket omfang forskningen anvendes i undervisning, politikktutforming og forvaltning, samt grad av brukermedvirkning i prosjekter.

? Har vi fremhevet de rette strukturelle prioriteringene for Velferd, kultur og samfunn-porteføljen? Begrunn gjerne svaret.

Ikke angitt enig/uenig-holdning

Ingen kommentar fra instansen

? Er det strukturelle prioriteringer som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til? Fyll ut:

Ingen kommentar fra instansen

1.5. PRIORITERINGER I FORHOLDET TIL EUS RAMMEPROGRAM (HORISONT EUROPA)

Samspillet mellom den nasjonale og europeiske konkurransearenaen er viktig, og porteføljen må ses i sammenheng med både europeiske og øvrige internasjonale programmer og satsinger.

De mest relevante utlysningene for porteføljen finnes i Horisont Europas søyle 2 "Globale utfordringer og konkurransedyktig europeisk næringsliv", i klyngen "Kultur, kreativitet og inkluderende samfunn". Klyngen er delt inn i tre områder: Demokrati og styring, Europeisk kulturarv og kulturelle og kreative næringer samt Sosiale og økonomiske transformasjoner.

Det er fire ulike strategier for hvordan Forskningsrådets investeringer tar hensyn til den europeiske og internasjonale arenaen: *Kvalifisere;Forsterke;Forskyvvei tid; og Mulig arbeidsdeling:*

- De nasjonale satsingene skal bidra til å kvalifisere norske aktører til å konkurrere på internasjonale arenaer. En slik strategi vil være åpenbar på områder der Norge har små og fragmenterte miljøer som strever med å hevde seg i den internasjonale forskningsfronten.
- De nasjonale investeringene bør innrettes slik at de best mulig kan bygge videre på resultatene fra den internasjonale porteføljen.
- For å utnytte den tilgjengelige kapasiteten hos norske forskningsinstitusjoner best mulig blir det viktig å planlegge tidspunkt for nasjonale utlysninger slik at de ikke overlapper i tid med tilsvarende utlysninger i Horisont Europa.
- Dersom europeiske og andre internasjonale satsinger skulle dekke Norges kunnskapsbehov og involvere norske aktører på en så god måte at nødvendig nasjonal kompetanse blir sikret, kan porteføljestyrene velge å skalere ned eller droppe nasjonale utlysninger på slike områder.

Hvilke av disse strategiene som er mest relevante vil avhenge av det aktuelle forskningsfeltet og innretningene av arbeidsprogrammene i Horisont Europa. Porteføljestyret vil holde seg orientert om utviklingen i rammeprogrammet og norsk deltakelse for å sikre et godt samspill med den nasjonale aktiviteten.

? Har vi fått frem Velferd, kultur og samfunn-porteføljens viktigste prioriteringer når det gjelder EUs rammeprogram og annet internasjonalt samarbeid? Begrunn gjerne svaret.

Ikke angitt enig/uenig-holdning

Ingen kommentar fra instansen

? Er det prioriteringer i forholdet til EU eller annet internasjonalt samarbeid som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til ? Fyll ut:

Ingen kommentar fra instansen

1.6. ANDRE PRIORITERINGER

1.6.1. ØVRIG INTERNASJONALT SAMARBEID

Det er naturlig å fokusere mest på Horisont Europa med hensyn til synergier og samarbeid. Imidlertid er porteføljens tematiske prioriteringer svært relevante også for Norges samarbeid med land i og utenfor Europa via andre kanaler enn Horisont Europa. Spesielt relevante i denne sammenheng er nordisk samarbeid gjennom NordForsk, samarbeid med andre forskningsråd i Europa om fellesutlysninger og andre aktiviteter gjennom eksisterende eller nye fora, og gjennom andre EU-programmer Norge deltar i gjennom EØS-avtalen. Multi- og bilateralt samarbeid med Norges ni viktigste samarbeidsland utenfor Europa, som beskrevet i Regjeringens Panoramastrategi, er også en viktig føring. I tråd med Forskningsrådets handlingsplan for internasjonalisering er det også viktig å støtte nasjoner globalt som ikke har store forsknings- og innovasjonsressurser innenfor porteføljens temaområder.

? Har vi fremhevet andre prioriteringer for Velferd, kultur og samfunn-porteføljen som er viktige for deg/dere? Begrunn gjerne svaret.

Ikke angitt enig/uenig-holdning

Ingen kommentar fra instansen

? Er det andre prioriteringer som bør vektlegges tyngre eller legges til? Fyll ut:

Ingen kommentar fra instansen

Øvrige kommentarer

1. ØVRIGE KOMMENTARER

Hvis dere har andre kommentarer eller innspill er det fint om dere skriver dem i feltet under.

? Har dere andre kommentarer til porteføljeplanen? Fyll ut:

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) takker Forskningsrådet for muligheten til å bidra med innspill til den kommende porteføljeplan for velferd, kultur og samfunn.